

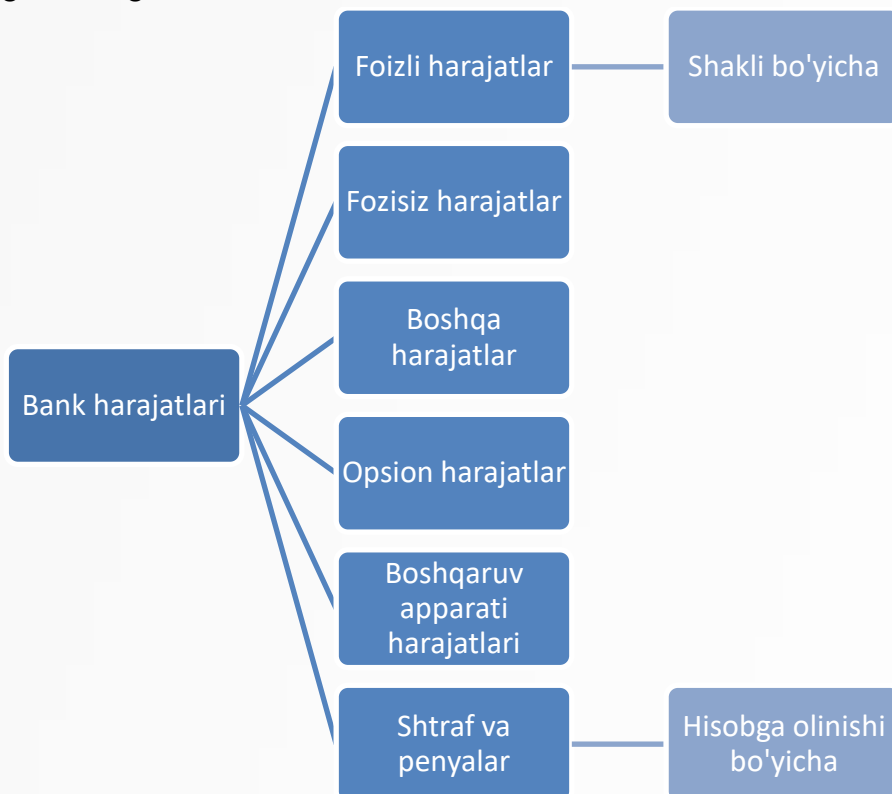
TIJORAT BANKLARIDA XARAJATLARNI NAZORAT QILISH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH

Ismailov Ravshanbek

Bankning daromadliligi, birinchi navbatda, xarajatlarni kamaytirishga bog'liq. Bank ishi texnologiyasidagi muvaffaqiyatlar joriy xarajatlarni kamaytirishga imkon beradi.

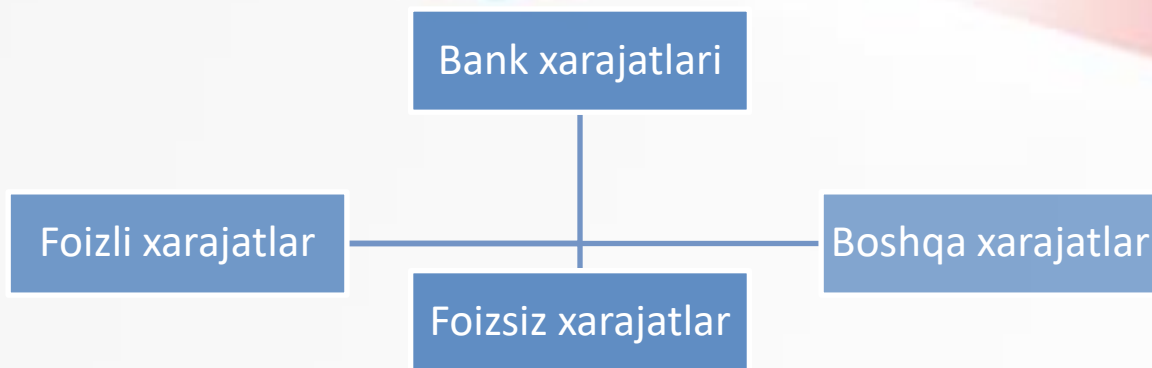
Odatda, banklar o'z zimmasiga operatsiya xarajatlari, ustama foizlarga ketgan mablag'lar, shuningdek, kredit riski bilan bog'liq bo'lgan yo'qotishlarni qoplash uchun ajratmalarni oladilar.

Odatda, bank daromadlarining 2/3 qismi foizli xarajatlarga, berilgan ssudalar bo'yicha yo'qotishlarni qoplashga, soliqlarni to'lashga, kutilayotgan foydaga va sarmoyaning o'sishiga sarflanadi.

1-rasm. Bank xarajatlarning tasniflanishi shakli bo'yicha

Manba. Muallif tomonidan mustaqil yaratilgan

2-rasm. Bank hisob varaqlari rejasi bo'yicha xarajatlar tasnifi

Manba. Muallif tomonidan mustaqil yaratilgan

Xarajatlarga likvidlilikni saqlash, har qanday ustama foiz o'zgarishlari, passivlar tarkibi va xususiy kapital hajmi ta'sir qiladi. O'z navbatida, bank xarajatlari tarkibidagi o'zgarishlar aktivlar daromadligiga ham o'zgarishlar kiritishni talab qiladi.

Xarajatlarni to'g'ri hisoblash banklarga muqobil konservativ resurslar narxlarini taqsimlash va bank aktivlarini aniq baholash hamda xarajatlarni qoplab, aksiyadorlar uchun daromadlarni to'g'ri taqsimlash imkonini beradi. Xarajatlarni baholashga kreditlar ustama foizlarini belgilashning asosiy omili sifatida qarash kerak.

FOIZLI XARAJATLAR

Foizli xarajatlar - barcha majburiyatlar bo'yicha to'langan foiz summasidir.

Bizga ma'lumki, tijorat banklari kredit resurslari tashkil etishda mijozlarning bo'sh turgan pul mablag'larini talab qilib olinguncha depozitlar hamda muddatli depozitlarga qabul qiladi. Ushbu depozitlar uchun tijorat banklari mijozlarga belgilangan stavkada ma'lum foizlarni to'laydilar. Undan tashqari, tijorat banklari o'zlarining boshqa qarz majburiyatlari bo'yicha ham foizlar to'laydilar, shuningdek, qimmatli qog'ozlarining sotuv narxi bilan nominal qiymati orasidagi salbiy tafovut bo'lganida, ba'zi bir to'lanmagan foizlarni to'lashda ham banklarda foizli xarajatlar yuzaga keladi.

Banklar foizli xarajatlarning yana biri kredit va unga bog'liq operatsiyalardir. Banklar, eng avvalo, Markaziy bankdan, boshqa tijorat banklaridan, budjetdan tashqari fondlardan, bank bo'lmagan moliyaviy muassasalardan kreditlar olishi mumkin. Olgan kreditlar uchun to'lanadigan to'lovlar ham foizli xarajatlarga kiradi.

FOIZSIZ XARAJATLAR

Foizsiz xarajatlarga xodimlarga to'lanadigan ish haqlari va qo'shimcha to'lovlar, uskuna yoki binolarni ijaraga olish, xarid qilish, shuningdek, boshqa operatsiya bilan bog'liq xarajatlar kiradi.

Banklar O'zbekiston Respublikasi Pensiya fondiga, O'zbekiston Respublikasi Aholini ish bilan ta'minlash davlat fondiga, O'zbekiston Respublikasi Ijtimoiy sug'urta fondiga qonunlarga muvofiq o'tkaziladigan majburiy ajratmalar, jumladan, bank xodimlariga mukofot hamda ko'p yil ishlaganlik uchun ularni rag'batlantirish bo'yicha

xarajatlarni amalga oshiradilar. Bank nodavlat fondlarga, ixtiyoriy tibbiy sug'urta va ixtiyoriy sug'urtaning boshqa turlari uchun o'tkazgan ajratmalari, qonunlarga muvofiq bank mulkini va bank xodimlarini davlat sug'urtasidan o'tkazish bo'yicha to'lovlar ham bankning foizsiz xarajatlariga kiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdulkarimov, A. (2019). *Bank boshqaruvi: Moliyaviy nazorat va optimallashtirish*. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Akramov, O. (2018). *O'zbekistonda bank tizimining rivojlanishi va istiqbollari*. Toshkent: Yangi asr avlodi.
3. G'ulomov, A. (2020). *Bank menejmenti*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Banki.
4. Azizov, I. (2017). *Tijorat banklarida moliyaviy boshqaruv asoslari*. Toshkent: Moliya nashriyoti.
5. Islomov, F. (2018). *Tijorat banklarida innovatsion boshqaruv va samaradorlik*. Samarqand: Samarqand Davlat universiteti nashriyoti.
6. Karimov, A. (2019). *Tijorat banklarining moliyaviy samaradorligini oshirish usullari*. Toshkent: Moliya nashriyoti